

Komisiji za diplomatske akademske studije
Nastavno-naučnog veća
Ekonomski fakultet, Beograd

REFERAT O ZAVRŠENOJ MAGISTARSKOJ TEZI

Na osnovu odluke Nastavno-naučnog veća Ekonomskog fakulteta u Beogradu od Mart 31, 2010 zavedenom pod rednim brojem 1818/1 određeni smo u komisiju za ocenu i odbranu magistarske teze kandidata **Pavićević Željka** (u daljem tekstu „kandidat“) pod naslovom **„Značaj strategije u sprovođenju tranzicije na primeru Srbije“**. Pošto smo pregledali prezentirani rad, podnosimo sledeći

REFERAT

koji sadrži zapažanja i ocene strukturirane u okviru sledećih tačaka:

1. Osnovni podaci o kandidatu i magistarskoj tezi
2. Predmet i cilj magistarske teze
3. Metode koje su primenjene u istraživanju
4. Osnovne hipoteze od kojih se polazilo u istraživanju
5. Opis sadržaja rada
6. Ostvareni rezultati
7. Zaključak

1. Osnovni podaci o kandidatu i magistarskoj tezi

Kandidat je rođen 1975. godine u Beogradu gde je završio osnovnu i srednju školu. Kandidat je diplomirao na Mašinskom fakultetu Univerziteta u Beogradu na Katedri za proizvodno mašinstvo 2002. godine. Magistarske studije na Ekonomskom fakultetu u Beogradu upisao je 2005. godine. Kandidat je položio sve ispite na smeru Međunarodni menadžment i marketing.

Kandidat je u periodu 2003-2006 bio zaposlen u Lola Sistem a.d na mestima vodećeg projektanta, inženjera plasmana i savetnika direktora za marketing. U periodu 2006-2008 nalazi se na poziciji direktora merketinga u Montavar Lola d.o.o. U periodu 2008-2009 boravi na Institutu tehničkih nauka u Beogradu, a 2009 prelazi u BAS a.d. gde radi u Odeljenju za investicije kao stručni saradnik.

Kandidat je predsednik nevladine organizacije Centar za moderno delovanje i integraciju – CeMDI. Kandidat je kolumnista dnevnih listova Borba i Politika.

Obim magistarske teze je 112 str. U izradi rada korišćena je relevantna literatura iz oblasti istraživanja koja sadrži 66 štampanih i 15 Internet izvora.

2. Predmet i cilj magistarske teze

Predmet predložene magistarske teze je tranzicija u Srbiji. Tranzicija predstavlja neevolutivni prelazak ili prečicu iz socijalizma u kapitalizam. U pitanju je fenomen

koji uključuje prvenstveno ekonomske aspekte. Takođe, geopolitički, istorijski, antropološki i kulturni aspekti nisu irelevantni. Ekonomski aspekt opisuju četiri procesa: privatizacija, makroekonomska stabilizacija, institucionalne reforme i reindustrijalizacija. Suština ekonomske tranzicije je restrukturiranje privrede (preduzeća i finansijskih posrednika) i razvoj novih institucija koje će omogućiti, da pad aktivnosti usled tranzicione recesije, prvo bude nadoknaden a zatim prestizanje tog nivoa što će omogućiti otpočinjanje procesa dostizanja (engl. *catch-up*) starih i novih kapitalističkih privreda.

Za razliku od najvećeg broja bivših socijalističkih privreda, tranzicija u Srbiji još nije završena. Činjenice kao što su nizak nivo ekonomske aktivnosti, pad konkurentnosti, rast demografskog rizika, i stalni rast zaduženosti, kao i novi talas neefikasnosti uslovljen globalnom ekonomskom krizom čije je ispoljavanje počelo 2008. godine, govore u prilog argumentu da se Srbija ne nalazi ni blizu kraja tranzicione putanje.

Tranzicija se odvija u uslovima globalizacije. Glavne manifestacije globalizacije su liberalizacija komercijalnih i finansijskih tržišta i integraciji tržišta (roba, rada i kapitala) i smanjenje ekonomskog nacionalizma. U ekonomiji, globalizacija znači kompleksan mehanizam međuzavisnosti koji širi prostor upotrebe konkurentne prednosti sa lokalnog na globalno tržište. Globalizacija dovodi do globalizma, novog političko-ekonomskog sistema koji, usled asimetričnih mogućnosti, stvara dobitnike i gubitnike. Srbija je jedan od najvećih gubitnika globalizacije. Nezavršena tranzicija, pre svega geopolitička, dovodi Srbiju u delikatno stanje nemogućnosti realizovanja namera jer impotentna, institucionalno raštimovana i zadužena privreda nije u stanju da se suoči sa izazovima koje nameću odmakli proces globalizacije i, u poslednje dve godine, recesija izazvana globalnom ekonomskom krizom.

Predmet magistarskog rada je posvećen istraživanju uticaja trenutne geopolitičke pozicije Srbije na potrebu njenog geopolitičkog repozicioniranja kao i dometima makrostabilizacione politike i institucionalnih reformi na ubrzavanje procesa tranzicije.

Cilj rada je da ukaže na genezu i opasnosti održavanja „tranzicionizma“ kao političko-ekonomskog sistema koji je u Srbiji spontano nastao usled spore i konfuzne tranzicije kao i da identifikuje pravce promena koji Srbiju treba da sa putanje „tranzicionizma“ prevedu na putanju dostizanja i integracije sa EU ukazujući na izazove formulisane strategije za unapredjenje konkurentnosti privrede u uslovima globalizma i turbulencija izazvanih globalnom ekonomskom krizom.

3. Metode koje su primenjene u radu

U svom istraživanju kandidat je primenio sledeće metode: (a) metod analize i sinteze sekundarnih podataka, (b) komparativno-istorijski metod i (c) statistički metod.

Metod analize i sinteze sekundarnih podataka bio je primenjen na podacima koji su bili prikupljeni iz domaćih i stranih izvora (literature i izveštaja organizacija koje se bave analizom tranzicije) kao i baza podataka dostupnih na Internetu.

Komparativno-istorijski metod kandidat je upotrebio poredeći tranzicione procese u Srbiji sa drugim zemljama koje su izašle iz tranzicije, pre svega sa tzv. »tranzicionim šampionima«, kao što su Češka, Poljska, Mađarska i Slovenija.

Normalno, statistički metod je neizbežan kada je u pitanju obrada i korišćenje prikupljenih podataka i izrada prognoza kao podrška metodama kvalitativne analize.

4. Osnovne hipoteze od kojih se polazilo u istraživanju

Za predmet i ciljeva istraživanja primerena je metodološke osnove istraživanja koju je moguće sagledati uvidom u dve osnovne hipoteze:

1. Tranzicija je složen proces koji se sastoji iz četiri podprocesa. U pitanju su privatizacija, makroekonomska stabilizacija, institucionalne reforme i reindustrijalizacija. Izlazak iz tranzicionizma i tranzicione recesije moguć je uz izgradnju novog monetarnog modela, restriktivnu fiskalnu politiku i skoncentrisanost na nekonvencijalne inicijative kojima se uvode mikroekonomske reforme u javnom i privatnom sektoru. Održiv razvoj nije moguć bez reindustrijalizacije, a reindustrijalizacija bez investicija koje se obezbeđuju kroz mikroekonomske reforme i industrijske politike.
2. Ekonomska tranzicija nije moguća bez geostrateške i političke tranzicije. Geostrateško i geopolitičko pozicioniranje Srbije usled njene neopredeljenosti izražena u nejasnom vođenju spoljne politike u velikoj meri otežavaju njenu ekonomsku tranziciju. Vođenjem spoljne politike Srbija stiče se utisak da se Srbija zaglavila između jačeg povezivanja sa Rusijom (Kinom i zemljama BRIK) i integracijom sa EU. Geopolitičko repozicioniranje otežava geostrategijska pozicija u smislu i nedovoljno jasnog stava Srbije prema članstvu u NATO.

Na ovaj način kandidat je uveo u analizu pored standardnog paketa ekonomskih podprocesa koji utiču na uspeh tranzicije i hipotezu o značaju geopolitičke i geostrategijske perspektive po principu da je u globalnoj privredi „mnogo važnije s kim ste povezani nego ko ste“. Što se tiče ekonomske perspektive, kandidat se drži stava da kašnjenje i nesinhronizovanost osnovnih tranzicionih podprocesa dovode do tranzicionizma, tranzicije koja se ne završava. Te hipoteze dovode do logičkog kauzaliteta. Izlaz iz tranzicionizma (i tranzicione recesije) nije moguć bez novog monetarnog modela i poreske reforme. Završetak tranzicije i razvoj privrede po održivoj stopi nije moguć bez reindustrijalizacije, a reindustrijalizacija nije moguća bez industrijskih politika koje obezbeđuju reforme na mikroekonomskom nivou (u privatnom i javnom sektoru) kao i investicije.

5. Opis sadržaja

Pored Uvoda i Zaključka, kandidat je strukturirao materiju u četiri glave. U Uvodu (2 str.) kandidat je opisao problem, postavi ciljeve istraživanja i obrazloži strukturu rada.

Prva glava (13 str.) koja nosi naslov „Tranzicioni proces“ posvećena je pojmu i karakteristikama tranzicije u promenljivom okruženju kao i uticaju procesa

globalizacije na tranziciju. Kandidat je opisao četiri podprocesa koji karakterišu tranziciju: (1) privatizacija, (2) makroekonomska stabilizacija, (3) institucionalne reforme i (4) reindustrijalizacija kao preduslov za završetak tranzicije i otpočinjanje procesa dostizanje razvijenih privreda. Takođe, ova glava se bavi tranzicionim strategijama, odnosno, osnovnom idejom u sprovođenju radikalnih reformi sistema kojom se stvara poslovni ambijent koji dovodi do većeg stepena ekonomske efikasnosti i ohrabrivanja i bolje valorizacije investicija. Kandidat je svestan činjenice da tranziciona strategija zavisi od vizije sistema kome se teži te bliže opisuje koncepte liberalnog kapitalizma, narodnog kapitalizma i državnog kapitalizma kao mete tranzicije. U zavisnosti od vizije kapitalizma kojoj se teži, kandidat opisuje tri strategije: revolucionarnu, kompromisnu i evolutivnu.

U drugoj glavi (45 str.) koja nosi naslov „Tranzicione turbulencije“ identifikovani su faktori koji tranziciju čine turbulentnim procesom od stagflacije koja je zakoniti pratilac radikalnih društvenih reformi do korupcije. U slučaju Srbije analizirani su specifični faktori od geopolitičkog šoka nastalog raspadom SFR Jugoslavije do nedovršenog geopolitičkog repozicioniranja koje se ogleda u nejasnoj orijentaciji (ni prema Rusiji, ni prema EU). Ukoliko tome dodamo i negativan stav prema NATO, razumećemo usporen proces integracije u EU. Posledično, u uslovima nekompatibilnosti sistema sa geografskim okruženjem, održavanje makroekonomske stabilnosti i ubrzavanje reformi teško se sprovodi što dovodi do usporavanja reindustrijalizacije i time usporavanja tranzicije. Kandidat smatra da u uslovima tolikog kašnjenja u sprovođenju tranzicije, bez geopolitičke (i geostrategijske) tranzicije, ekonomska tranzicija u Srbiji se teško može sprovesti.

U trećoj glavi (35 str.) koja nosi naslov „Tranzicija u uslovima globalne ekonomske krize“ kandidat uvodi u analizu nove trendove razvoja koji su posledica globalne ekonomske krize koja je otpočela 2008. godine. Uzroci globalne ekonomske krize, njeni negativni efekti i mere za prevazilaženje u razvijenim privredama, kao i njen uticaj na lokalnu ekonomsku krizu posebno su analizirani. Pad likvidnosti finansijskog sektora, kao prvi simptom globalne ekonomske krize, doveo je do kombinovane krize solventnosti i produktivnosti realnog sektora, a kasnije i do pada opšteg nivoa proizvodnje. Negativni efekti lokalne ekonomske krize, koja Srbiju prati od njenog ulaska u tranziciju, u poslednje dve godine pojačani su efektima globalne ekonomske krize. Globalna ekonomska kriza deluje na privredu Srbije smanjenjem stranih direktnih investicija i zaglavljivanjem izvozne tražnje za grane razmenjivih proizvoda. Ukupni efekti globalne ekonomske krize na privredu Srbije ne mogu se još proceniti, ali evidentno je da će ona uticati na dalji pad nivoa ekonomskih aktivnosti i time pad spoljne likvidnosti obzirom na relativno visoku zaduženost.

Četvrta glava (18 str.) koja nosi naslov „Tranzicioni izazovi i nove strategije“ bavi se nastavkom institucionalnih reformi kao uslovom za stvaranje atmosfere za dugoročno investiranje i reindustrijalizacija i time izlazak iz krize tranzicionizma, odnosno, otpočinjanja procesa dostizanja razvijenih tržišnih privreda. Logično, analiza otpočinjanje novom strategijom tranzicije („tranzicijom tranzicije“). Analiza nastavlja identifikovanjem sektora oslonca nove strategije, pre svega, strategijskih sektora, infrastrukture i obrazovanja na bazi analize konkurentne prednosti. Shodno svom osnovnom opredeljenju, kandidat predlaže i svojevrsno povlačenje politike iza ekonomije.

Na kraju rada u formi eseja predstavljen je Zaključak (2 str.)

6. Ostvareni rezultati

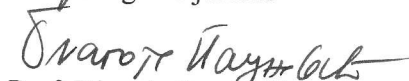
Identifikovanje internih i eksternih uzroka zaglavljivanja tranzicije u Srbiji predstavlja glavni rezultat istraživanja. Kandidat je dao niz argumenata koji govore o neadekvatnosti strategije drugog talasa tranzicije (2001. godina do danas) koja bazira na privatizaciji metodom prodaje i monetarnom modelu »jake valute u slaboj privredi« sa ekskluzivnim fokusom na kontrolu cena. Ovakva strategija tranzicije dovela je do impotentne privredne strukture u kojoj dominiraju usluge i nerazmenljivi proizvodi uprkos relativno stabilne makroekonomske situacije. Ova tranziciona strategija je neodrživa naročito u uslovima globalne finansijske krize kada tendencijski padaju strane direktne investicije. Na bazi ove argumentacije kandidat daje pravce rešenja koja treba da reenergizuju proces tranzicije, pre svega, kroz ubrzanje integracije sa EU i industrijske politike koje bi povećale nivo aktivnosti u industriji kako u javnom tako i u privatnom sektoru. Dat je niz preporuka za mere koje je neophodno sprovesti kako bi se zakoračilo na put održivog razvoja i dostizanja privreda razvijenih zemalja. Kandidat je nedvosmislen u stavu da primena strategijske analize je neophodna da bi Srbija odgovorila izazovima i pretnjama koje nameće kombinovana kriza u kojoj se nalazi uslovljena tranzicionizmom i ovom fazom razvoja globalizma. To je posebno važno u uslovima kada u uslovima globalne recesije (koja preti da se pretvori u depresiju) postoje nove geopolitičke doktrine o tzv. „dve Evrope“, Evropi pod uticajem Nemačke i Evropi pod uticajem Rusije. Geopolitičko i geostrategijsko repozicioniranje Srbije moglo bi da pomogne da se realizuje tzv. „imperativ kompatibilnosti“ institucionalnim reformama i ekonomskim i tranzicionim politikama koje dovode do završetka tranzicije i otpočinjanja procesa dostizanja razvijenih evropskih privreda.

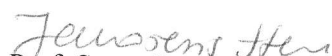
7. Zaključak

Polazeći od prethodnog, predložimo Nastavno-naučnom veću Ekonomskog fakulteta u Beogradu (via Komisija za posle diplomanske studije) da odobri javnu odbranu magistarskog rada kandidata Željka Pavićevića pod naslovom »Značaj strategije u sprovođenju tranzicije na primeru Srbije«.

KOMISIJA:

Prof. Dragan Djuričin

Prof. Blagoje Paunović

Prof. Stevo Janošević

Maj 20, 2010